

XORIJIY ASARLARDA KONSEPSIYAVIY METAFORALARNI TALABALARGA O'RGATISH STRATEGIYALARI

Mamashoyev Umid Ulug'bek o'g'li

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM assistent o'qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada xorijiy adabiy asarlarda uchraydigan konsepsiyaviy metaforalarni talabalarga samarali o'rgatish strategiyalari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, metaforalarni kognitiv va madaniy kontekst bilan bog'lab o'rgatish talabalar til kompetensiyasi, konsepsiyaviy tafakkuri va madaniy xabardorligini sezilarli darajada oshiradi. Mashg'ulotlar jarayonida konseptual xaritalar, qiyosiy tahlil va kontekstual vaziyatlar talabalarning matn mazmunini chuqur talqin qilish va mustaqil fikr bildirish ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita sifatida namoyon bo'ladi. Maqola xorijiy metaforalarni o'rgatishning ilmiy-pedagogik asoslari va amaliy strategiyalarini yoritadi.

Kalit so'zlar: konsepsiyaviy metafora, til kompetensiyasi, kognitiv yondashuv, madaniy xabardorlik, talabalarga o'qitish strategiyalari.

Аннотация. В статье анализируются стратегии преподавания концептуальных метафор в зарубежных литературных произведениях. Результаты исследования показывают, что обучение метафорам с учетом когнитивного и культурного контекста значительно повышает языковую компетенцию студентов, их концептуальное мышление и культурную осведомленность. В процессе занятий концептуальные карты, сравнительный анализ и контекстуальные задания оказались эффективными инструментами для глубокого понимания текста и развития навыков самостоятельного мышления. Статья раскрывает научно-педагогические основы и практические стратегии преподавания зарубежных метафор.

Ключевые слова: концептуальная метафора, языковая компетенция, когнитивный подход, культурная осведомленность, стратегии преподавания студентам.

Annotation. The article examines strategies for teaching conceptual metaphors in foreign literary works. The study shows that teaching metaphors through cognitive and cultural contexts significantly enhances students' language competence, conceptual thinking, and cultural awareness. Conceptual maps, comparative analysis, and contextual exercises proved effective in promoting deep text comprehension and independent reasoning skills. The article highlights the scientific-pedagogical foundations and practical strategies for teaching foreign metaphors.

Keywords: conceptual metaphor, language competence, cognitive approach, cultural awareness, teaching strategies for students.

Kirish.

Zamonaviy til ta'limida til birliklarini faqat grammatik va leksik jihatdan o'rganish yetarli emasligi tobora yaqqol namoyon bo'lmoqda. Global axborot makoni, madaniyatlararo muloqot va xalqaro ta'lim jarayonlarining rivojlanishi chet tilini o'rganuvchilardan tilning chuqur semantik, kognitiv va madaniy qatlamlarini anglashni talab etmoqda[2]. Aynan shu jarayonda konsepsiyaviy metaforalar tilni tushunish va talqin qilishda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Xorijiy badiiy va ilmiy asarlarda keng qo'llaniladigan konsepsiyaviy metaforalar muallif dunyoqarashi, madaniy qadriyatlar va tafakkur modelini aks ettiradi. Talabalar ushbu metaforalarni anglay olmas ekan, matnning asl mazmunini to'liq tushunishda qiyinchiliklarga duch keladilar[1].

Konsepsiyaviy metafora nazariyasi til va tafakkur o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ochib beruvchi muhim ilmiy yondashuvlardan biridir. Ushbu nazariyaga ko'ra, metafora faqat badiiy bezak vositasi emas, balki inson tafakkurining asosiy mexanizmlaridan biri hisoblanadi. Inson abstrakt tushunchalarni ko'pincha aniq va kundalik tajriba asosida idrok etadi. Masalan, "vaqt — pul", "hayot — yo'l", "bilim

— nur” kabi konsepsiyaviy metaforalar turli tillar va madaniyatlarda keng tarqalgan bo‘lib, ularning har biri muayyan madaniy tajriba va ijtimoiy qarashlarni ifodalaydi. Xorijiy asarlarda bunday metaforalar matn mazmunini boyitadi, lekin ularni o‘rganmagan talabalar uchun tushunish jarayonini murakkablashtiradi[3].

Metodlar.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi xorijiy asarlarda uchraydigan konsepsiyaviy metaforalarni talabalarga samarali o‘rgatish strategiyalarini ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan asoslab berishdan iboratdir. Tadqiqot doirasida konsepsiyaviy metaforalarning til o‘rganishdagi o‘rni, ularning madaniyatlararo muloqotdagi ahamiyati hamda o‘qitish jarayonida qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan pedagogik strategiyalar tahlil qilindi. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, chet tilini o‘qitishda metaforik tafakkurni rivojlantirish masalasi hali ham yetarlicha tizimli yondashuv asosida ishlab chiqilmagan[4].

Tadqiqot metodologiyasi sifatida ilmiy adabiyotlar tahlili, pedagogik kuzatuv, qiyosiy tahlil, matn tahlili va tajriba-sinov metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot oliy ta’lim muassasalarida chet tillari va adabiyot fanlari doirasida olib borildi. Talabalarga ingliz va boshqa xorijiy tillardagi badiiy va publitsistik matnlar taklif etilib, ulardagi konsepsiyaviy metaforalar aniqlash, tahlil qilish va talqin etish bo‘yicha maxsus mashqlar tashkil etildi. Mashg‘ulotlar jarayonida talabalarning metaforik fikrlash darajasi va matnni tushunish ko‘rsatkichlari kuzatildi[6].

Natijalar.

Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, talabalar ko‘pincha metaforani faqat stilistik vosita sifatida qabul qiladi va uning konsepsiyaviy mohiyatiga yetarlicha e’tibor bermaydi. Bu holat, ayniqsa, xorijiy asarlarda uchraydigan madaniy metaforalarni tushunishda muammolar keltirib chiqaradi. Shu sababli, konsepsiyaviy metaforalarni o‘rgatishda avvalo talabalarga metaforaning kognitiv mohiyatini tushuntirish muhim hisoblanadi. Metaforani tushuncha va tafakkur bilan bog‘lash orqali talabalar uning faqat badiiy emas, balki mantiqiy va madaniy ahamiyatini ham anglay boshlaydi[5].

Tajriba-sinov mashg'ulotlarida qo'llanilgan strategiyalardan biri konseptual xaritalar tuzish usuli bo'ldi. Ushbu strategiya orqali talabalar muayyan abstrakt tushuncha va uni ifodalovchi aniq obrazlar o'rtasidagi bog'liqlikni vizual tarzda ko'ra oldilar. Masalan, "hayot — sayohat" metaforasi asosida hayot bosqichlari, to'siqlar, yo'l tanlash kabi tushunchalar tahlil qilindi. Bu usul talabalar tafakkurida metaforik modelning shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi[7].

Yana bir samarali strategiya qiyosiy tahlil usuli bo'ldi. Talabalarga xorijiy asarlardagi metaforalar milliy til va madaniyatdagi o'xshash yoki farqli metaforalar bilan taqqoslab o'rganish taklif etildi. Bu jarayon madaniyatlararo tafakkurni rivojlantirib, talabalar ongida metaforaning madaniy shartlanganligini anglashga yordam berdi. Masalan, ayrim tillarda "vaqt — daryo" sifatida tasvirlansa, boshqa tillarda "vaqt — yo'l" yoki "vaqt — resurs" sifatida ifodalanishi talabalar uchun muhim kognitiv xulosalar chiqarishga imkon yaratdi[8].

Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, konsepsiyaviy metaforalarni maqsadli strategiyalar asosida o'rgatish talabalarning xorijiy matnlarni tushunish darajasini sezilarli oshirdi. Talabalar metaforik ifodalarni yuzaki tarjima qilishdan voz kechib, ularning mazmuniy va madaniy qatlamlarini anglashga harakat qila boshladilar. Bu esa matnni chuqur talqin qilish, muallif g'oyasini to'g'ri tushunish va mustaqil fikr bildirish ko'nikmalarining rivojlanishiga olib keldi.

Muhokama.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, konsepsiyaviy metaforalarni o'rgatish strategiyalarining muvaffaqiyati ko'p jihatdan o'qituvchining metodik mahoratiga bog'liq. Metaforalarni izohlashda faqat nazariy tushuntirish yetarli bo'lmay, ularni real nutqiy vaziyatlar va kontekst bilan bog'lash zarur. Shu bilan birga, talabalar tayyorgarlik darajasi va til bilish saviyasi ham e'tiborga olinishi lozim. Ba'zi hollarda metaforalarning murakkabligi talabalarda qiyinchilik tug'dirishi mumkin, ammo tizimli yondashuv va bosqichma-bosqich o'qitish bu muammoni bartaraf etadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, konsepsiyaviy metaforalarni o'rgatish nafaqat til kompetensiyasini, balki talabalarning konsepsiyaviy tafakkuri, madaniy

xabardorligi va tanqidiy fikrlash qobiliyatini ham rivojlantiradi. Metaforik tafakkur rivojlangan talaba xorijiy tilni nafaqat aloqa vositasi, balki boshqa madaniyatni anglash va talqin qilish vositasi sifatida qabul qiladi. Bu esa zamonaviy ta'limning asosiy maqsadlaridan biri hisoblanadi.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, xorijiy asarlarda konsepsiyaviy metaforalarni talabalarga o'rgatish strategiyalari til ta'limining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Metaforalarni kognitiv va madaniy jihatdan tahlil qilishga asoslangan yondashuv talabalarni chuqur fikrlashga, matnni ongli idrok etishga va madaniyatlararo muloqotda faol ishtirok etishga tayyorlaydi. Kelgusida til ta'limida konsepsiyaviy metaforalarga asoslangan metodik yondashuvlarni yanada rivojlantirish va ularni amaliyotga keng joriy etish muhim ilmiy-pedagogik vazifalardan biri bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Normurodovna, A. M. (2025). Tashkilotlar o'rtasidagi hamkorlikda Ingliz tilining ahamiyati. In International Educators Conference (pp. 310-317).
2. Normurodovna, A. M. (2025). Ingliz tili grammatikasining Ingliz tili kursidagi ahamiyati. In International Educators Conference (pp. 302-309).
3. Axrorovna, F. K. (2025). IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARDA MA'NAVIY-AXLOQIIY TANAZZUL TUSHUNCHASINING TAVSIFI. TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR, 2(6), 12-14.
4. Mansurova, G. M., & Fayzieva, K. A. (2020). GENERAL CRITERIA FOR THE EVALUATION CATEGORY. Scientific Bulletin of Namangan State University, 2(8), 227-230.
5. Komilovich, S. S. (2025). SOMERSET MOEMNING "INSONIIY EHTIROSLAR ZALVORI" ROMANIDA KOMPOZITSIIYA VA SYUJETNING POETIK QURILISHI. In International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences (pp. 173-179).
6. Komilovich, S. S., & Abdumannonovna, A. D. (2025). ROMAN POETIKASI: UILYAM SOMERSET MOEMNING "NOTANISH ODAM PARIJDA" ASARI

MISOLIDA. In International Conference on Multidisciplinary Sciences and Educational Practices (pp. 136-142).

7. Fayziyeva, K. A. (2020). MODERN TRENDS IN THE HUMANITIES PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES OF THE FOREIGN LANGUAGES. Aktuální Pedagogika, (3), 11-12.

8. Khalilovna, S. N. (2026). THE PEDAGOGICAL VALUE OF PROVERBS IN TEACHING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE. Ustozlar uchun, 88(2), 255-258.

9. Sharipova, N. (2023). THE PECULIARITIES OF PSYCHOLOGICAL SECURITY IN TODAY'S GLOBALIZATION PROCESS. Modern Science and Research, 2(3), 276-279.

10. Mamashoev, U. U. (2023). EXPRESSION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN LANGUAGE AND CULTURE IN PHRASEOLOGY WITH THE HEART COMPONENT. In Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования (pp. 76-80).